

Sochy ožív

Cintorín sôch **V RUŽBAŠKOM KAMEŇOLOME** je odkliaty, po desaťročnom pustnutí sa opäť premenil na atraktívny areál medzinárodného sochárskeho sympózia.

Odkedy sa kúpele za horným koncom dediny Vyšné Ružbachy stali vyhľadávaným strediskom poľskej a uhorskej šľachty, boli ich symbolmi termálne jazierko v travertínovom kráteri a na travertínovej kope postavený kúpeľný Biely dom. V polovici šesťdesiatych rokov minulého storočia pribudol kúpeľom tretí symbol, medzinárodné sochárske sympóziu. Kým prvým dvom čas neublížil, ba naopak, roky im

pridali na atraktivite, sochárske sympóziu také šťastie nemalo.

Ateliér pod holým nebom

Trojicu našich sochárov Rudolfa Uhera, Miloslava Chlupáča a Andreja Rudavského tak očarilo sochárske sympóziu v rakúskom St. Margarethen, že sa pokúsili nájsť prírodný ateliér aj na Slovensku. Andrej Rudavský kolegov presvedčil, že lepšie miesto ako travertínový lom pri

Vyšných Ružbachoch nenájdú. „V prospech tohto miesta hovorila nielen krásna príroda, ale aj to, že v ružbašskom lome sa stále ťažil travertín, a to veľmi kvalitný. Aby si na vlastnej koži overili, či ich výber bol správny, v lete 1964 si urobili akési malé predsypóziu. Keď mi o pár rokov neskôr rozprávali o tomto kroku, hovorili o predsypóziu ako o veľkom dobrodružstve,“ spomína na začiatky jedného z najstarších sympózií na sta-

Nový šat dostalo aj dielo Andreja Rudavského.

POMÍNA CINTORÍN UMENIA

↑ Údržbu potrebujú v prvom rade diela z prvých ročníkov sympózia.

← Areál po rokoch úpadku konečne nepripomína cintorín sóch.

→ Riaditeľka Tatranskej galérie ANNA ONDRUŠEKOVÁ sa teší, že resuscitácia areálu sa podarila.

ajú

rom kontinente riaditeľka Tatranskej galérie v Poprade Anna Ondrušeková.

Najžičlivejšie boli pre sympóziu šesťdesiate roky, ktoré v čase uvoľňovania politických úzd priali aj účastníkom sympózia. S travertínovými blokmi sa tu v rokoch tvoriacich predohru Pražskej jari pasovali aj špičkoví sochári z Francúzska, Rakúska, Japonska, Nemecka, Talianska i USA. Lenže prišli sovietske tanky a normalizátori už o umelcov zo Západu nestáli. Železná opona sa na tri desaťročia zatiahla pred sochármi zo západných krajín, pre ktorých sa stal ružbašský kameňolom nedobytnou travertínovou pev-

nosťou. „V prvej normalizačnej dekáde, ktorú nastolil Husákov stranický aparát, sa na sympóziu nezúčastnil dokonca ani jeden český sochár. Ateliér pod holým nebom bol prístupný výlučne sochárom zo socialistického tábora. Z hľadiska kvality to bolo premrhané desaťročie. V tom období vzniklo mnoho diel nízkej kvality orientovaných na popisný figurálny realizmus. Našťastie boli aj výnimky, ktoré nadväzovali na zlaté roky sympózia. Zaujímavé hodnotné skulptúry vznikli pod dlátami a zbijáčkami Juraja Gavulu, Imricha Svitana, Márie Bartuszovej,“ zamýšľa sa nad etapami ružbašského sympózia Anna Ondrušeková.

Nezná novembrová síce oslobodila našich sochárov z pút socialistického realizmu, ale už prvé leto 1990 prinieslo posledný ročník sympózia. Po 27 rokoch s našim sochárom Jozefom Bodnárom zatvárali brány travertínového ateliéru sochári z Rakúska, Nemecka a Japonska. Neskôršie pokusy o jeho oživenie nenaplnili očakávania organizátorov. Boli to skôr akési nostalgické spomienky na zašlú slávu predchádzajúcich ročníkov. Nepomohli ani zvučné mená umelcov z Japonska, Česka, Izraela.

Resuscitovaný areál

Medzinárodné sochárske sympóziu ohrozovali nielen →

NEUNIKLO NÁM

Dielo, ktoré vytvoril generál izraelskej armády, zdobí kúpeľný areál.

Zeby to bola zakliata princezná?

Svoje stopy zanechala v ružbašskom travertíne vyše stovka sochárov

→ socialistický realizmus a po zmene režimu aj spory Ružbašanov o pozemky, ale aj rôzne vízie premiestnenia sôch z travertínového lomu do iných lokalít. Akademickému sochárovi Dušanovi Pončákovi pri rozprávani o týchto zámeroch až preskakuje hlas. „Najprv tu bol projekt honosne nazvaný Objavovanie krajiny pomocou sôch a objavovanie sôch pomocou krajiny, ktorý sa, našťastie, nezrealizoval. Všetky diela mali byť rozmiestnené v kúpeľnom parku, zopár ich malo stáť aj na kopcoch nad dedinou. Zabránili tomu majitelia pozemkov i technické problémy s prevozom niekoľkotonových skulptúr. Potom ktosi prišiel s nápadom premiestniť všetky diela do parku pri kaštieli v Strážkach. Ba ozvali sa aj celkom nezmyselné hlasy volajúce po tom, aby vyše sto travertínových sôch bolo rozmiestnených na bratislavskom nábreží Dunaja. Zvítazil však zdravý rozum a sochy ostali v travertínovom lome.“

Keď Medzinárodné sochárske sympóziu vo Vyšných Ružbachoch pred pätnástimi rokmi vyhlásili za kultúrnu pamiatku, dostala ho do vienka popradská Tatranská galéria. Jej riaditeľka Anna Ondrušková si zrátala, že určite najschodnejšou cestou v nepriaznivých ekonomických podmienkach bude zreštaurovanie 104 diel od sochárov zo šest-

nástich krajín. „Niektoré skulptúry sú mimoriadnej umeleckej hodnoty, vďaka grantu Európske hlavné mesto kultúry Košice 2013 sa nám podarilo premeniť areál sympózia pripomínajúci cintorín sôch opäť na príťažlivé miesto. Areál potrebuje pravidelnú údržbu, až keď budú všetky sochy v stopercentnom stave, možno sa začneme pohrávať s myšlienkou otvorenia ateliéru pod holým nebom pre ďalších sochárov. Po vyčistení prvých sôch a zušľachtení celého areálu cítim, ako travertínový lom po rokoch pustnutia opäť vibruje kreatívnou energiou,“ teší sa z prinavrátenia zašlej slávy sochárskeho sympózia pani riaditeľka.

DUŠAN PONČÁK tvrdí, že na sympóziu prežil najkrajšie leto svojho života.

Socha od generála

Svoje stopy zanechala v ružbašskom travertíne vyše stovka sochárov. Čo socha, to príbeh. Zaujímavý, úsmevný či tragický. Sto sôch, sto príbehov. Napríklad aj ten o zúfalstve a bezradnosti útlej sochárky z Nemeckej demokratickej republiky. Ten deň mám uložený v pamäti, ani keby to bol včerašok, hoci to bolo pred tridsiatimi rokmi. V kameňolome zastavil svetlomodrý trabant, ktorý priviezol na sympóziu sochárku a jej desaťročnú dcérku. O polhodinu sa srdcervúco rozplakala, až sme mali dojem, že v kameňolome popukajú všetky travertínové bloky. Na zväze výtvarných umelcov v Berlíne sochárke povedali, že ju delegujú na sympóziu, len jej nikto nepovedal, že ide o prácu s travertínom. Útla Nemka nikdy nedržala v rukách zbijačku, venovala sa iba komornej tvorbe z hliny a zo sadry. A zrazu na ňu čakal niekoľkotonový blok travertínu. Hysterický plač sa podarilo zastaviť až správcovi kameňolomu pánovi Petrikovi: „Nič sa neboj moja, tu máš červenú kriedu, namaľuj, ako si to predstavuješ, a ja s chlapmi z kameňolomu to vysekáme.“ Slová pána Petrika sa naplnili a všetci držali bobriku mlčania.

„V ružbašskom kameňolome som prežil najkrajšie leto svojho života,“ spomína Dušan Pončák

z Prešova. „Dostali sme diéty 75 korún na deň, v hoteli Magura stál obed 10 korún, no paráda. A k tomu štipendium tritisíc korún. Každý v areáli nechal po sebe dielo aspoň za štvrt milióna. Nedávno jeden kolega v televízii vyhlásil, že sme boli lokaji režimu, čo je blud. Na ružbašskom sympóziu na nás nikto žiadny nátlak nerobil, a to slúži jeho organizátorom ku cti.“

Keď bolo sympóziu v akomsi delíriu, pokúsili sa o jeho resuscitáciu Kúpele Vyšné Ružbachy. Po troch ročníkoch priamo v kúpeľnom areáli ostalo šesť sôch. „Jednu z nich vytvoril generál izraelskej armády, ktorý si mesiac po bojoch vojaka proti vojakovi v pásme Gazy prišiel do kúpeľov prevetrať hlavu. Zdôveril sa mi, že keby nemal možnosť vytesať tú sochu, asi by sa po tom hroznom zážitku zbláznil,“ prerozprával nám príbeh vzniku sochy od generála izraelskej armády generálny riaditeľ Kúpeľov Vyšné Ružbachy Ing. Jozef Mikluš.

Smutný príbeh sa spája s trojmetrovou snečnicou od akademického sochára Miša Suchého. Na otázku, prečo práve snečnica, mi odpovedal: „Vieš, snečnice by som chcel mať raz na svojom hrobe.“ Zakrátko nato sám ukončil svoj život. A jeho hrob na prešovskom cintoríne často zdobia práve snečnice.

TEXT A FOTO: PETER LIČÁK